

Μετα- Φροϋδικές ψυχοδυναμικές θεωρίες διομαδικών σχέσεων.

Οι αφαιρετικές θεωρίες που εξετάστηκαν δεν μπορούν να αποτελέσουν βάση μιας ριζοσπαστικής κοινωνικής κριτικής. Τονίζουν ότι η ενστικτώδης ανθρώπινη φύση δεν επιδέχεται αλλαγές.

Η μόρφωση των μαζών από μια «φωτισμένη» ελίτ μπορεί να φέρει αποτελέσματα.

Οι ριζοσπάστες φροϋδικοί δεν δέχονται ότι η ανθρώπινη φύση είναι στη βάση της πρωτόγονη και άγρια. Δε δέχονται ότι τα επιθετικά ένστικτα του ανθρώπου χρειάζεται να βρουν μια εξωτερική διέξοδο.

Ο Marcuse είναι αντι-εμπειριστής. Ακολουθεί μια αντι-επιστημονική στάση.
Υποστηρίζει τη λογική διαίσθηση έναντι του εμπειρισμού.

Προσπαθεί να δώσει στο Μαρξισμό και τη κοινωνική θεωρία μια ψυχολογική βάση.

Ο στόχος του είναι διπλός: 1. να συσχετίσει τη Μαρξιστική θεωρία με την εποχή του 2. να δώσει στη Μαρξιστική θεωρία μια ψυχολογική βάση ειδικά σε σχέση με την αποξένωση του εργάτη από τον πραγματικό εαυτό του.

Όπως και ο Φρόιντ πίστευε ότι η ψυχαναλυτική θεωρία είναι στη βάση της κοινωνικής ψυχολογίας.

Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα ένστικτα του Έρωτα και του Θανάτου που ανέπτυξε ο Φρόιντ και εξηγεί την ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας βάση των ενστίκτων αυτών.

Ο Marcuse όμως δε δέχεται ότι το μύθο της πρωταρχικής ορδής, ο οποίος μιλά για αμετάβλητες ψυχολογικές δομές. Υποστηρίζει ότι ο πατέρας της πρωταρχικής ορδής επιβάλλει την αρχηγεία του λόγω της οικονομικής δυσπραγίας.

Για τον Marcuse η ανάπτυξη του πολιτισμού επέβαλε αδικαιολόγητους περιορισμούς στην έκφραση των ενστίκτων του ανθρώπου (αρχή της επιπλέον-απώθησης).

Χωρίς την απώθηση αυτή δε θα ήταν δυνατό να υπάρχει συνοχή της ομάδας.

Η αρχή της απόδοσης βασίζεται στην ιδεολογία της αυταπάρνησης και των κανόνων εργασίας. Αποτρέπει την εκδήλωση των ενστίκτων και δικαιολογεί την απώθηση στο υποσυνείδητο των βασικών ανθρώπινων ενστίκτων.

Η αρχή της επιπλέον απώθησης έχει άμεση σχέση με την κοινωνική κυριαρχία, ο οποία αναφέρεται στην άνιση κατανομή ισχύς ανάμεσα σε ομάδες ή άτομα.

Η αποτυχία της πρώτης επανάστασης οδήγησε στη συνεχή εξιδανίκευση του Έρωτα, ο οποίος δυναμώνει τα δεσμά μεταξύ της ομάδας.

Η επιθετικότητα μετατίθεται ενάντια σε αυτούς που δεν ανήκουν στην ομάδα.

Η επιτυχής διαβίωση της εσω-ομάδας είναι μόνο δυνατή όταν υπάρχει κάποιος εξωτερικός εχθρός. Για το λόγο αυτό ο καπιταλισμός χρειάζεται τον κομμουνισμό και το αντίστροφο.

Σύγχρονες μορφές κυριαρχίας εξηγούνται βάση ιστορικών εξελίξεων αλλά και της διαλεκτικής των ενστίκτων. Σημαντικά γεγονότα της ιστορίας εξηγούνται με της αρχαϊκή «κληρονομιά».

Εξηγεί βάση της αποτυχημένης επανάστασης των παιδιών εναντίον του πατέρα τις διώξεις των κοινωνικά ασυμβιβάστων και τις αποτυχημένες επαναστάσεις.

Σε αυτά τα ιστορικά γεγονότα ο άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με το «φάντασμα» της υπέρτατης ελευθερίας, την οποία όμως ο ίδιος πάλι απωθεί. Υπάρχει μια κρίσιμη στιγμή σε κάθε επανάσταση που ή υπέρτατη ελευθερία είναι εφικτή.

Όμως η απόλυτη ελευθερία είναι κάτι που είναι εφικτό, καθώς σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία περιέχει τους σπόρους της ανατροπής της. Η αφθονία αγαθών μπορεί να βοηθήσει το άτομο να απελευθερώσει τα ένστικτα του.

Η τεχνολογία μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο να αποκτήσει αφθονία και έτσι να απελευθερώσει το ένστικτο του έρωτα το οποίο αναφέρεται σε όλο το ανθρώπινο σώμα.

Για τον Marcuse η ενέργεια ανάμεσα στα ένστικτα του Θανάτου και του Έρωτα δε μεταβάλλεται.

Στη σύγχρονη κοινωνία όμως η επιθετικότητα έχει λάβει διαστάσεις που δεν είχε ξαναγνωρίσει η ανθρωπότητα.

Ταυτόχρονα όμως στη σημερινή εποχή υπάρχει αυξανόμενη σεξουαλική απελευθέρωση, πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με την υδραυλική θεωρία των ενστίκτων.

Για να αποφύγει αυτό το πρόβλημα εισάγει την έννοια της «ελεγχόμενης αποπώθησης» σύμφωνα με την οποία η ενστικτώδης ενέργεια του έρωτα που απελευθερώνεται είναι τοποθετημένη μόνο στη γενετήσια οδό.

Μια δεύτερη αντίφαση έρχεται από το γεγονός ότι η επικράτηση του ερωτικού ένστικτου θα σήμαινε την ενασχόληση του ατόμου με το σώμα του και την εγκατάλειψη κάθε άλλης δραστηριότητας.

Έτσι όμως θα σταματούσε η εργασία που είναι απαραίτητη για την απόκτηση των αγαθών και έτσι για την ελευθερία του ατόμου.

Για να αποφύγει και αυτήν την αντίφαση υποστηρίζει ότι ο έρωτας θα αυτοπεριοριζόταν, εισάγοντας την έννοια της «μη- καταπιεστικής απώθησης».

Η εισαγωγή όμως των εννοιών αυτών είναι προβληματική καθώς και ο ίδιος ο Μαρξ υποστήριξε ότι η συνεχής εισαγωγή εννοιών δείχνει θεωρητική ένδεια.

Άλλες δύο αδυναμίες της θεωρίας του είναι η τύχη των επαναστάσεων και το ότι θεωρεί το πρωταρχικό μύθο συμβολικό.

Ο Marcuse σκιαγραφεί μια αισιόδοξη εικόνα της ανθρώπινης φύσης και πορείας, όπου ο πόλεμος και οι προκαταλήψεις μπορούν να νικηθούν.

Ο Dollard συνέδεσε την ψυχαναλυτική θεωρία με τη θεωρία μάθησης.

Για τον Dollard η επιθετικότητα είναι πάντα το αποτέλεσμα της ματαίωσης.
Η ματαίωση δημιουργεί μια υποκίνηση για επιθετικότητα.

Ως ματαίωση όρισε οτιδήποτε μας αποτρέπει από την επίτευξη ενός στόχου.

Η ψυχική ενέργεια δεν εξανεμίζεται εάν δεν πετύχει τον αρχικό της στόχο.

Αν υπάρχει η υποκίνηση για επιθετική συμπεριφορά απέναντι στο στόχο που προκαλεί ματαίωση αλλά δεν μπορεί να εκδηλωθεί απέναντι του, είτε γιατί ο στόχος είναι πολύ ισχυρός, είτε γιατί υπάρχουν σοβαρές κυρώσεις, τότε κατευθύνεται ενάντια σε μία άλλη ομάδα στόχο.

Σχετική αποστέρηση είναι το υποκειμενικό αίσθημα που μπορεί να έχει κάποιος ότι έχει λιγότερα από όσα δικαιούται.

Αυτή μπορεί να προκύψει από τη σύγκριση ανάμεσα στις εμπειρίες μας και τις προσδοκίες μας.

Υπάρχουν δύο μορφές σχετικής αποστέρησης σύμφωνα με τον Runciman (1966).

1. Εγωιστική σχετική αποστέρηση που προέρχεται από το αίσθημα αποστέρησης σε σχέση με άλλα όμοια άτομα.
2. Αδελφική σχετική αποστέρηση που προέρχεται από συγκρίσεις με ανόμοιους άλλους ή μέλη άλλων ομάδων.

Το δεύτερο είδος σχετικής αποστέρησης είναι αυτό που συνδέεται με την κοινωνική αναταραχή.

Η εγωιστική αποστέρηση συνδέεται περισσότερο με την εμφάνιση ατομικού άγχους.

Υπάρχουν τέσσερις προϋποθέσεις για να οδηγήσει η σχετική αποστέρηση σε σε διομαδική συμπεριφορά ή διαμαρτυρία.

1. Για να έχει αρκετή υποκειμενική ή αδελφική αποστέρηση θα πρέπει τα άτομα να αισθάνονται αρκετά δεμένα με την εσω-ομάδα τους.

2. Θα πρέπει ο τρόπος δράσεις που θα ακολουθήσουν οι ομάδες να θεωρείται εφικτός και πρακτικός.

3. Η σχετική αποστέρηση βασίζεται στην αίσθηση αδικίας ως προς την κατανομή πόρων. Υπάρχει όμως και αδικία που βασίζεται στις διαδικασίες εντός μιας κοινωνίας.

4. Από τη στιγμή που η σχετική αποστέρηση βασίζεται στην άνιση σύγκριση με τα μέλη άλλων ομάδων είναι σημαντικό να μπορούμε να προβλέψουμε με ποιόν συγκρινόμαστε.

Η έκφραση της επιθετικότητας έχει καθαρτικές ιδιότητες- μειώνει την πιθανότητα εκτόνωσης χωρίς νέα υποκίνηση για επιθετική συμπεριφορά.

Οι διαμορφωτές της θεωρίας αυτής πίστευαν ότι η υποκίνηση σε επιθετικότητα δεν οδηγεί πάντα σε ανοιχτή επιθετικότητα. Ορισμένες φορές η επιθετικότητα εκφράζεται σε φαντασιώσεις και ονειροπολήσεις.

Για τον Miller το αν η υποκίνηση για επιθετικότητα οδηγήσει σε επιθετικότητα εξαρτάται από μια σειρά κοινωνικών παραγόντων, όπως εσωτερικές αναστολές και εξωτερικές συνθήκες.

Οι έρευνες των Bandura και άλλων ερευνητών έδειξαν ότι η επιθετικότητα δεν είναι πάντα αποτέλεσμα ματαίωσης, αλλά μπορεί να είναι και μια μαθημένη κοινωνική συμπεριφορά.

Για τον Berkowitz για να εκφραστεί η επιθετικότητα θα πρέπει να υπάρχουν και οι κατάλληλες εξωτερικές συνθήκες.

Η συναισθηματική διέγερση είναι δυνατόν να προκαλέσει επιθετική συμπεριφορά αν συνδυαστεί με τις κατάλληλες εξωτερικές συνθήκες.

Η παραπάνω θεώρηση σημαίνει ότι η θεωρία του αποδιοπομπαίου τράγου πρέπει να εγκαταλειφθεί.

Δύο στοιχεία της θεωρίας που χρειάζονται διερεύνηση είναι γιατί η συγκεκριμένη ομάδα χρησιμοποιείται για αποδιοπομπαίος τράγος και όχι κάποια άλλη και κάτω από ποιες συνθήκες θα συμβεί κάτι τέτοιο.

Ορισμένες φορές η επιθετικότητα μπορεί να γενικευθεί σε στόχους που μοιάζουν με αυτόν που προκάλεσε την επιθετικότητα.

Η Θεωρία της Αυταρχικής Προσωπικότητας.

Η έρευνα αυτή χρηματοδοτήθηκε από την κοινότητα των Αμερικανών Εβραίων και διενεργήθηκε από μια ομάδα ερευνητών που ήταν πρόσφυγες από τη Γερμανία και συγκεκριμένα ήταν μέλη της σχολής της Φραγκφούρτης.

Στόχος τους ήταν να ανακαλύψουν για ποιο λόγο αμφιλεγόμενες πολιτικές ιδεολογίες ασκούν τόσο διαφορετική έλξη σε διαφορετικά άτομα.

Σύμφωνα με τον Adorno και τους συνεργάτες του υπάρχει ένας συγκεκριμένος τύπος προσωπικότητας ο οποίος είναι πιο πιθανό να αναπτύξει αντισημιτικές και εθνοκεντρικές τάσεις.

Τα άτομα αυτά είναι συμβατικά, κομφορμιστές, άκαμπτοι, εγκλωβισμένοι σε ένα στερεοτυπικό τρόπο σκέψης, σέβεται την ισχύ, την οργάνωση και την υπακοή, υποχωρεί απέναντι στην εξουσία και δεν ανέχεται την αμφιβολία.

Με ψυχοδυναμικούς όρους χαρακτηρίζεται από σαδιστικές και μαζοχιστικές τάσεις.

Αιτία της προσωπικότητας αυτής είναι η αυστηρή διαπαιδαγώγηση των ποδιών. Οι ισχυροί, αυστηροί γονείς, που δεν τηρούν με συνέπεια την πειθαρχεία και συχνά καταφεύγουν σε σωματικές τιμωρίες είναι πιο πιθανό να δημιουργήσουν παιδιά που υποτάσσονται στην εξουσία και φοβούνται να υψώσουν το ανάστημά τους.

Καθώς τα παιδιά αυτά εσωτερικεύουν τα κριτήρια των γονέων και έτσι αναπτύσσεται ένα ισχυρό και τιμωριτικό υπερεγώ και ένα αίσθημα ότι οι κανόνες θα πρέπει να τηρούνται αυστηρά.

Αυτό το μοτίβο συνεχίζεται για το υπόλοιπο της ζωής του παιδιού και όταν ενηλικιωθούν ψάχνουν την υποταγή σε άλλες πατρικές φιγούρες- ηγέτες που είναι εξίσου αυστηροί και τιμωριτικοί.

Η εχθρότητα που δεν μπορούσε να εκφραστεί απέναντι στους γονείς προβάλλεται πάνω σε άλλους στόχους, ειδικά σε όσους είναι μέλη πιο αδύναμων ομάδων.

Η θεωρία δεν ισχυρίζεται ότι η αυταρχική προσωπικότητα γεννά φασιστικές ιδεολογίες, αλλά ότι οι ιδεολογίες που αντανakλούν κυρίαρχες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες ταιριάζουν ιδιαίτερα σε ορισμένους ανθρώπους.

Σημαντική συμβολή της θεωρίας είναι η σύνδεση ιδεολογιών με ψυχολογικούς παράγοντες.

Στην αρχική έρευνα υποστηρίζεται ότι υπάρχει σημαντική σύνδεση ανάμεσα σε κοινωνικούς παράγοντες, όπως χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό status καθώς και στο επίπεδο της μόρφωσης.

Δύο σημαντικά μεθοδολογικά προβλήματα της έρευνας: 1. Οι ερωτήσεις στα ερωτηματολόγια είχαν μονή φορά οδηγώντας τα άτομα σε μια τάση να συμφωνούν με τις ερωτήσεις και συνεπώς μεγεθυνόταν πλασματικά η συμφωνία μεταξύ των κλιμάκων.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι ότι όσα άτομα έπαιρναν συνεντεύξεις ήξεραν εξαρχής τη βαθμολογία των ατόμων στις κλίμακες αυταρχισμού και έτσι υπήρχε ο κίνδυνος μονομέρειας της επαλήθευσης.

Η θεωρία αυτή όμως έχει περιορισμένη ερμηνευτική ισχύ.

Η θεωρία μπορεί να εξηγήσει γιατί σε ορισμένες κοινωνίες κάποια άτομα είναι αυταρχικά αλλά δεν μπορεί να εξηγήσει την προκατάληψη που επιδεικνύει η πλειονότητα των ατόμων σε μια κοινωνία.

Μια τέτοια θεωρία δε λαμβάνει υπόψη της τα υλικά συμφέροντα που οδηγούν στο ρατσισμό μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο.

Σε μια έρευνα στη Νότια Αφρική βρέθηκε ότι αν και οι Νοτιοαφρικανοί ήταν πιο προκατειλημμένοι από τους Αμερικανούς δεν ήταν πιο αυταρχικοί σαν προσωπικότητες.

Δογματισμός και Νοητική Δυσκαμψία.

Είναι το άκαμπτο και αδιάλλακτο γνωστικό ύφος που προδιαθέτει τα άτομα να είναι προκατειλημμένα.

Ο Rokeach (1960) προσπάθησε να «αποκαλύψει» το αυταρχικό στυλ σκέψης που είναι το σήμα κατατεθέν της προκατάληψης. Έδινε έμφαση στη δομή της σκέψης και όχι στο ιδεολογικό της περιεχόμενο.

Υποστήριζε ότι ο δογματισμός βρίσκεται τόσο στα δεξιά του πολιτικού φάσματος όσο και στα αριστερά.

Στόχος είναι να βρεθούν οι διάφορες μεταβλητές της προσωπικότητας που συνδέονται με το δογματισμό.

Το «κλειστό» μυαλό δε δέχεται εύκολα νέες ιδέες και κρίνει όλες τις νέες πληροφορίες βάση προϋπάρχουσων ιδεών που έχει το άτομο.

Το «ανοιχτό» μυαλό αντίθετα είναι δεκτικό σε νέες ιδέες τις οποίες κρίνει ανεξάρτητα.

Το δογματικό άτομο εξαρτάται σε παράλογο βαθμό από την εξουσία και προσπαθεί να απαλλαγεί από το προσωπικό του άγχος έχοντας ένα σταθερό και άκαμπτο σύστημα σκέψης.